

HISTORISCHE KRING EEMNES

september 2010 jaargang 32, nr. 3

Verschijnt viermaal per jaar

Doel van de vereniging is:

Bevordering van de kennis van- en de belangstelling voor de geschiedenis in algemene zin en de geschiedenis van Eemnes, met aansluitend gebied, in het bijzonder.

Bestuur

Voorzitter:

H.A. van Hees, Kerkstraat 15
3755 CK Eemnes, 035-5389849

Secretaris:

J.J. Groeneveld, Zilverschoon 37,
3755 TH Eemnes, 035-5381609

Penningmeester:

J. Frantsen, 035-5310442
HKE-Girokekening nr. 2080362
HKE-Rabobank nr. 315911425

Leden:

R.T. van der Schaaf, 035-5386094
J.J. Smids, 035-5387572
J.J. van Wijk, 035-5314689

Redactie

Eindredacteur: Joop Smids

Opmaak: Hans van Gelder

Redactieadres/advertenties

Graanoogst 3, 3755 HN Eemnes,
035-5387572, jjsmids@casema.nl

Druk: Graficient Printmedia - Almere

Internet HKE-actueel

www.historischekringeemnes.nl

info@historischekringeemnes.nl

Ledenadministratie

G.A.M. van Wijk-Blom, 035-5314689,
Raadhuislaan 39, 3755 HA Eemnes.

Lidmaatschap leden € 14,- p.j.,

incl. kwartaalblad, excl. verzendkosten.

Vrienden HKE minimaal € 15,- p.j.

Opzegging schriftelijk voor 1 december.

Losse nrs. € 4,- excl. verzendkosten

Werkgroepen

Bebouwingsgeschiedenis:

R.T. v.d. Schaaf, 035-5386094

Beeld en Geluid:

J. Frantsen, 035-5310442

Beheer archief en voorwerpen:

J.J. Groeneveld, 035-5381609

J.J. Smids, 035-5387572

Bibliografie:

P. Kaarsgaren, 035-5386676

Foto's:

P. Scholte, 035-5387269

Genealogie:

H.A. van Hees, 035-5389849

Interviews:

H.A. van Hees, 035-5389849

Tentoonstelling:

J.J. Smids, 035-5387572

Website:

W.A.M. de Witte, 035-5388130

© 2010 Historische Kring Eemnes. Alle rechten voorbehouden. Het geheel of gedeeltelijk overnemen van artikelen is slechts toegestaan na toestemming van de redactie. De uitgever heeft er naar gestreefd de rechten van illustraties volgens wettelijke bepalingen te regelen. Degenen die desondanks menen nog bepaalde rechten te kunnen doen gelden, wordt verzocht zich te wenden tot de uitgever: info@historischekringeemnes.nl. Auteurs die in dit tijdschrift publiceren geven daarmee onvoorwaardelijk toestemming tot het in digitale vorm opnemen in openbare databases.

Inhoud

Oudheikamer	123
Boerderij van Van Schie en buitenplaats Groeneveld	124
De grote waai en een 'vergeten' hofstede (<i>Evert van Andel</i>)	126
Herfstavond van de Historische Kring Eemnes	143
Interview met Reinier Ruizendaal (<i>Cees van Rijsdam</i>)	144
Een diefstal in Eemnes (<i>Jan Out</i>)	157
De zilveren beker (<i>Wiebe van IJken</i>)	162
Inleveren kopij voor het volgend nummer	168

Van de redactie

Het is 26 augustus. De regen valt met bakken uit de hemel. Als ik naar buiten kijk, is de, net van nieuwe riolering en bestrating voorziene Graanoogst, veranderd in een snel stromende rivier. Het water golft over de stoep en onze kelder vult zich met water. Ironisch genoeg zijn we net bezig met de voorbereiding van een nieuwe tentoonstelling voor de Oudheidkamer die over het Waterschap zal gaan. *'Meer dan droge voeten'* is de ondertitel, maar voorlopig moet ik laarzen aantrekken om aan de overkant van de straat te komen.

Wij ontvangen heel wat enthousiasme reacties over de huidige tentoonstelling. Het werk van de kunstschilder Willem Frederik Noordijk spreekt de bezoekers aan. Het zit hem vooral, denk ik, in de herkenbaarheid van de onderwerpen en de

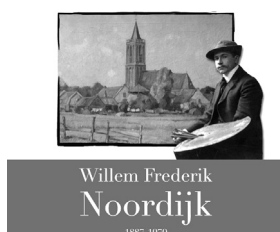
gekozen locaties. De bezoekers van de tentoonstelling komen niet alleen uit Eemnes maar we ontvangen ook belangstellenden uit de wijde omgeving. Een verlenging van deze tentoonstelling lijkt het bestuur op zijn plaats. Tot eind oktober bieden wij iedereen de mogelijkheid alsnog een kijkje te komen nemen in de Oudheidkamer.

Op 25 november a.s. wordt de Herfstavond van de HKE gehouden. Spreker is Herman Pleij, emeritus hoogleraar Historische Nederlandse Letterkunde en bekend schrijver, die lezers en toehoorders vaak op amussante wijze met een serieus verhaal weet te boeien. U mag deze bijeenkomst eigenlijk niet missen dus noteer de datum in uw agenda. Meer informatie leest u op blz. 143 van dit blad.

Joop Smids

Tentoonstellingen in de Oudheidkamer

t/m 6 november

Een Eemnesser kunstschilder

vanaf 20 november

WATER / SCHAP

...meer dan droge voeten

Oudheidkamer Eemnes
Raadhuislaan 2a
Telefoon 035 - 5382375

Geopend:
zaterdag van 14.00 - 16.00 uur
Toegang gratis

Boerderij van Van Schie en buitenplaats Groeneveld.

Op zaterdag 12 juni hield HKE haar jaarlijkse excursie. Dit jaar was evenals vorig jaar onze aandacht op Eemnes-Binnen gericht. Eerst werd er een bezoek gebracht aan de boerderij van de heer en mevrouw Van Schie, Wakkerendijk 268.

Na een hartelijk welkom van bestuurslid Jan van Wijk, hield Jan Out een praatje over de boerderijen van Eemnes-Binnen. Er werd ingegaan op de afwijkende ligging (omgekeerd) en de vele schapen die er in de loop van de vroeger jaren

hier gehouden werden. Er zijn nog enkele van de oude schaapskooien over. Met de Erfgooiers was een speciale regeling getroffen over het schapenweiden op de heide bij het tegenwoordige Bluk. Henk van Hees, waarnemend voorzitter van de Kring na het overlijden van Chris Houwer, gaf nog enige specifieke informatie over de boerderij, vroeger bezit van de diaconie van de hervormde kerk van Binnendijk. Daarna was het woord aan de heer Van Schie, die zijn verzameling an-

De deelnemers aan de excursie voor de boerderij van Van Schie.

tieke en oude voorwerpen op de deel toelichtte. Hij wees er op, dat bovenop de hilt (de ruimte boven de koeien) de oude knechtenkamer nog aanwezig was! Ook de woonkamer en enkele zijvertrekken mochten bekeken worden. Na een rondje tuin en bijgebouwen stond zelfs dank zij de zorg van mevrouw Van Schie de koffie klaar! Fijn, dat Patricia Houwer en Chris' dochter Linda en haar man aan dit deel van de excursie deelnamen! Na een dankwoord aan gastheer en gastvrouw ging de reis verder naar Groeneveld.

Daar werd op het voorplein kort de geschiedenis vanaf de oprichters van buitengoed en huis, de familie Mamuchet van Houderinge, tot de huidige bezitter: Staatsbosbeheer,

belicht. Binnen werd vooral over de periode van Cornelis en Pieter Corneliszoon Hasselaar, Ambachtsheeren van de beide Eemnessen, verteld. Twee vaste medewerkers van "het kasteeltje" waren zo vriendelijk een en ander aan te vullen. Ook hun toelichting over de datering van de oude wandbespanning en de nog bestaande xylotheek was interessant. Deze xylotheek, een verzameling boeken gemaakt van een bepaalde houtsoort met daarin een blad, schors en vrucht van betreffend soort, is uniek voor ons land. Hierna gingen de deelnemers, zo'n ruim twintig personen waaronder leden en niet leden uit Laren en Baarn, weer huiswaarts.

Jan Out

De grote waai en een ‘vergeten’ hofstede

EVERT VAN ANDEL

Al enige jaren verzamel ik bij mijn bezoeken aan de verschillende archieven gegevens die op de overstroming in 1702 betrekking hebben. Bij die overstroming van Eemnes ontstond naast de Wakkerendijk een grote waai die een kleine 200 jaar bleef liggen. Daaraan grenzend werd aan de noordzijde in 1827 mijn woning, op nummer 36, gebouwd waaruit men dan tot eind 1800 uitzicht had op (toen nog) 520 m² water. Maar nog meer trok mijn belangstelling naar een hofstede die bij de overstroming in 1702 achter die waai als ruïne was blijven staan. Wie waren de eigenaren en wie bewoonden deze hofstede? Waarom werd deze ruïne de volgende 125 jaar door invloedrijke Naarder en Utrechtse families gekocht, in hun bezit gehouden en niet weer opgebouwd of verder afgebroken ?

Inleiding

Volgens de archieven van het Waterschap Vallei en Eem van de Dijk- en Polderbesturen onder Eemnes (1681-1895) is er op 1 maart 1702 een watervloed geweest. Daarbij liep niet alleen de polder Te Veld onder, maar ook vielen er verschillende doorbraken in de Hogeweg (de feitelijke dijk), waardoor de landen Te Veen merendeels onder liepen. Deze doorbraken betroffen vooral de mennegaten. Mennegaten zijn de open vakken in de dijk waardoor men vanaf de Neerweg (een lager gelegen weg voor het verkeer) het land in de polder kon bereiken. Deze moesten worden afgesloten met dubbele schietboorden (houten balken). De ruimte hiertussen diende te worden opgevuld tot de hoogte van de Hogeweg. De gebruikers van deze mennegaten waren verplicht tijdens de Allerheiligenschouw tenminste twee voer mest en twee voer zand bij hun mennegat klaar te hebben staan.

Het over de Neerweg binnengestroomde water moest weer geloosd worden door heulen onder deze weg. Heulen zijn duikers onder de dijk door, voor de afvoer van water binnen de dijk, zodat het water via de bestaande sloten in de Zuidpolder Te Veld naar de Eem kon worden afgevoerd. Ook deze duikers dienden in die tijd te worden afgesloten *zodra het weder zo verbolgen is, dat het water over de Zomerdijk in de polder loopt.*

*De haven in 1755, hier nog met één zijarm.
Pen en penseel in grijs (tekening waarschijnlijk van Paul van Liender).*

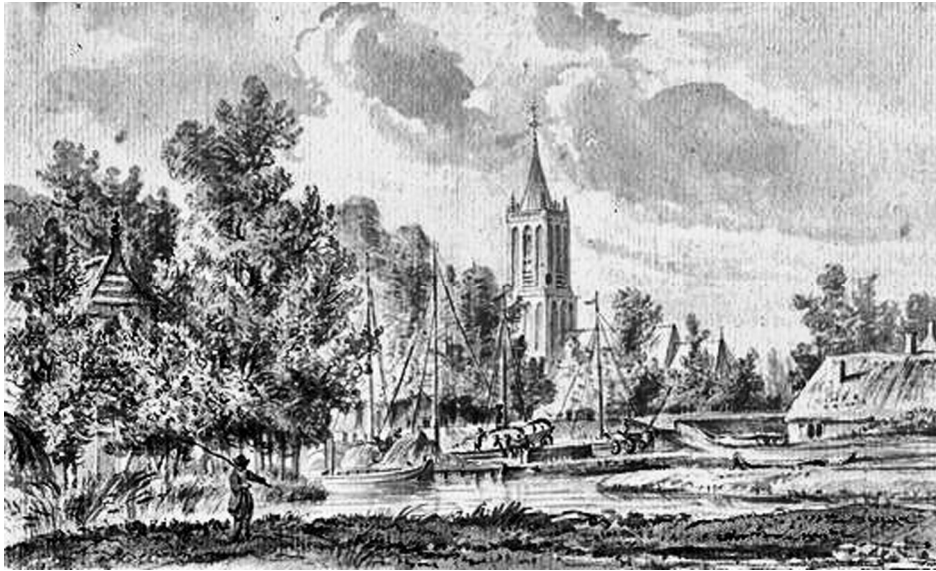
Enkele daarvan bleken verstoep te zijn. Daarom doorgroeven de onderhoudsplichtigen van die gedeelten de Hoge- en Neerweg ter plaatse, zonder daartoe de opdracht van het gerecht af te wachten. Zij herstelden nadat het water zich had teruggetrokken niet meteen de heul en de dijk, maar lieten het werk liggen. Toen onverwacht, op 5 april een tweede veel zwaardere vloed vanuit de Zuiderzee zich voordeed, konden zij de dijk niet tijdig en stevig genoeg herstellen. Daardoor werd de Hogeweg weer overspoeld en vielen er ook doorbraken in de Neerweg, juist waar de dijk open was blijven liggen. Daarbij werden enkele zeer diepe waaien gevormd, onder andere in de Neerweg bij het Zuidwendse- en Gerrit Krekenerf.

Het is niet zo verwonderlijk, dat het gerecht niet bij machte bleek om het herstel van de dorpsdijk af te dwingen, want de waai was gevallen in een dijkvlak waarvoor enkele machtige Utrechtse en Hollandse geërfd onderhoudsplichtig waren. Dit blijkt onder andere uit de blaffaard van het oudschildgeld uit 1716*.

Perikelen rond de Watervloed

Op 14 april 1674 werden beide Eemnessen, samen met Baarn, Soest en Eem-

* Oudschildgeld was een belasting ingevoerd door keizer Karel V. De heffingsgrondslag hiervan werd in de zogenaamde blaffaard vastgelegd.

*De haven in 1771 met twee zijarmen.
Tekening J. Versteegh, zwart krijt, pen en penseel in grijs.*

brugge tot een ‘vrije heerlijkheid’ verheven en overgedragen aan Stadhouder Willem III. De rechtspraak over dit district werd in Baarn ondergebracht. De Eemnessers hadden in die jaren veel te lijden gehad onder de overheersing der Franse troepen. Velen van hen zijn daarna dan ook naar elders vertrokken. De achter gebleven dorpingen raakten als gevolg daarvan, door hogere belastingen en kosten van onderhoud aan dijken en sluis, diep in de financiële schulden. Toen zich ten overvloede op 1 maart en 5 april 1702 nogmaals een ramp voltrok, vreesde het gerecht een verdere uittocht van de Eemnesser dorpingen. De Staten van Utrecht besloten dan ook in april 1702 beide Eemnessen weer aan zich te trekken. Daartoe hadden zij op 25 april notaris Willem Verweij tot schout van het gerecht Eemnes benoemd.

Het gerecht zegde toen op 3 en 4 mei van dat jaar de onderhoudsplichtigen aan, hun slagen in dijk en weg te herstellen. *Op straffe van beschouwen te worden, en aanbesteding van het werk op kosten van de nalatige onderhoudsplichtige.* Maar omdat het gerecht was aangesteld namens Prins Willem III, die eerder op 14 maart was overleden, had het zijn gezag verloren en de aanzegging werd algemeen genegeerd.

Verweij zorgde reeds op 19 mei voor de aanstelling van een buurmeester en vijf schepenen in Buitendijks. Het nieuwe gerecht beval op 8 en 11 juni een ieder, die het aanging, de gaten in zijn slag in de Hoge- en Neerweg op de oude

voet te herstellen. Dit werd opnieuw geweigerd met het argument dat er eerst op kosten van het gemeen, om of in de waaien gekragd of geplompt (gedeeltelijk opvullen) moest worden. Bij de Zomerdijk was het in die tijd gebruikelijk dat de waaien zó gedeeltelijk werden opgevuld of omkaad op kosten van de gemene dijkplichtigen. Daarna moest de onderhoudsplichtige de dijk verder volledig herstellen. Deze regel bestond niet ten aanzien van de dorpsdijk. Deze moest recht blijven en men kon niet met een boog om het diepste deel van de waai heen. Verder wist ook niemand meer hoe men het herstel in 1610 had aangepakt toen bij een vergelijkbare watervloed ook enkele waaien in de Hoge- en Neerweg gespoeld waren.

Nadat schout Verweij zijn functie aanvaard had, koos hij zonder meer partij voor het dorpsbestuur, zoals blijkt uit de pleitnota die hij opstelde tegen de nalatige dijkplichtigen. Ingevolge een door bemiddeling van de Staten bereikt compromis, op 28 juni 1702, viel deze taak voortaan toe aan gecommiteerde geërfden, die in ruil daarvoor *de vruchten van de dorpsweg* zouden krijgen. Dit betekende dat zij de dijk mochten verhuren mits zij de kosten van het plompen en kraggen zouden dragen, wanneer dat vereist werd. De Staten stonden toe dat voor het herstel van de dijk 2000 gulden werd geleend. Op 13 juli werd het werk aanbesteed en eind juli was het werk grotendeels klaar. Men repareerde alleen de dijk en weg. De waai was kennelijk te groot en te duur om dicht te gooien. Velen van hen konden de schade aan huis en erf al niet zelf bekostigen. Op 4 september 1702 is, door aanzegging der gerechtsbode, opdracht gegeven aan alle dijkplichtigen in het Zuidwendse erf en Gerrit Krekenerf bij deze de Neerweg te verbreden zoals bij de grote waai. Aan de zuidzijde tot aan de hoek van het huis van Aalbert de Craamer, en aan de noordzijde tot aan de hoek van het huis van Evert Kraakhorst. Tevens moest dit deel van de Neerweg worden verhoogd tot op zes voet (circa 1,80 m) lager dan de kruin van de Hogeweg. Indien dit niet voor de 23^e september gereed was, zou het werk openbaar worden aanbesteed en op de nalatigen worden verhaald.

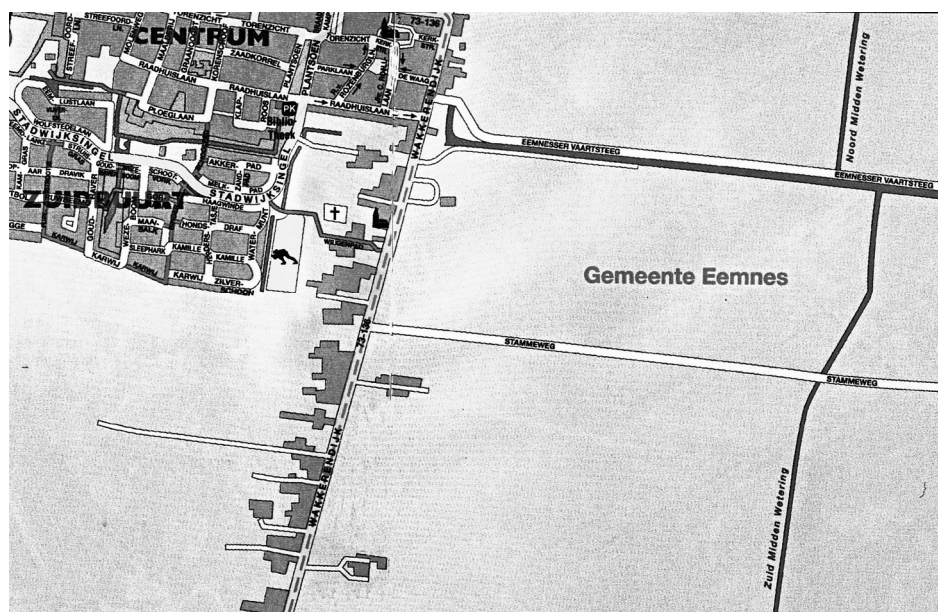
Ook de Vaart was in 1702 door de overstroming onbruikbaar geworden. Daardoor ontstond enige oproer onder de schippers. Verscheidene van hen konden met hun schip de haven niet verlaten en andere schippers konden vanuit de Eem, Eemnes niet bereiken. De geërfden lieten in mei en juni 39 dagen lang beugelen (uitbaggeren). In het najaar werd hier nog eens 19 dagen aan besteed, zodat de schepen weer konden passeren. Dit was echter bij lange na niet afdoende zodat de Binnen- en Buitendijkse geërfden in juli 1704 gezamenlijk besloten de Vaart te doen uitdiepen, en de dwarsvaart of haven te doen afschoeien. De kosten hiervan beliepen maar liefst 2200 gulden.

Op 10 augustus 1702 werd een verklaring opgesteld door schout Willem Ver-

weij waarin hij vermeldt

dat door de laatste watervloed van 5 april 1702 in de Hogeweg van 't Zuydwentse en Gerrit Krekenarf een grote waai is gespoeld en dat in 't zelfde erf voor een gedeelte eigenaars waren Juffrouw Catharina van Wijkersloot weduwe van Thomas Donker, Jan Petersen van Oudenallen en Gerard Samuels. Zij waren ook voorheen na evenredigheid van hunner landerijen onderhoudsplichtigen van den Hogeweg en hadden daarvoor ook gecontribueerd. Van Oudenallen en Samuels menen dat echter door wijlen gemelde heer Donker tot die tijd toe den gehelen dijk is overgenomen, en dat zij uit dien hoofde van alle ordinaire en extraordinaire (gebruikelijke en niet gebruikelijke) reparaties van den Hogeweg zijn bevrijdt.

(In die tijd had de heer Donker het gehele deel van de Hogeweg beplant en uit de schouwing gehouden). Van Oudenallen en Samuels stellen nu dat hierdoor door de heer Donker de gehele dijk is overgenomen en zij vanuit dien hoofde van elke reparaties zijn bevrijd. Door juffrouw Donker werd echter het tegendeel verondersteld. Hierdoor was een meningsverschil ontstaan. Men kon niet tot een overeenkomst komen, om als voorheen gezamenlijk de Hogeweg te laten maken.

Deel van de stratengids 'Het Gooi' uit het jaar 2000. Een deel van de tijdelijke weg, zuidelijk van de Vaart komt daar nog steeds op voor. Deze weg werd in 1702 aangelegd om grond van achter de Zuid Midden Wetering te halen om het gat in de dijk te dichten.

Zij legden nu gedrieën vast een gelijke verdeling te zullen hanteren en te betalen zoals bij proportie van hun landerijen gebruikelijk was. Van Oudenallen en Samuels stellen hierin echter ook dat zij van juffrouw Donker restitutie zullen vorderen indien later de verdeling anders blijkt.

Partijen willen met dit akkoord voorkomen dat door aanbesteding of anderszins extra kosten worden gemaakt en het werk blijft liggen.

Op 22 augustus 1702 werd een tweede verklaring opgesteld door schout Willem Verweij. Daarin vermeldt hij dat juffrouw Catharina van Wijkerslooth, Jan Petersen van Oudenallen en Gerard Samuels verklaren overeengekomen te zijn het zelfde werk nu publiekelijk aan te besteden. Daarvoor zal een goed bestek worden opgemaakt en tevoren bekend worden gemaakt.

De aarde die nodig zal wezen, gestikt zal worden (een laag van circa 20 cm.) uit het land van juffrouw Donker zelve. Dit betreft het Gerrit Krekeners langs de Vaart en achter of ten oosten de Wetering leggende (nu Zuid Midden Wetering). Mits zal worden bijgedragen aan de kosten voor een rijweg langs de Vaart (op het Gerrit Krekeners) ter breedte van anderhalve roeij (circa 5,60 meter), en een halve roeij (circa 1,80 meter) uit de waterkant.

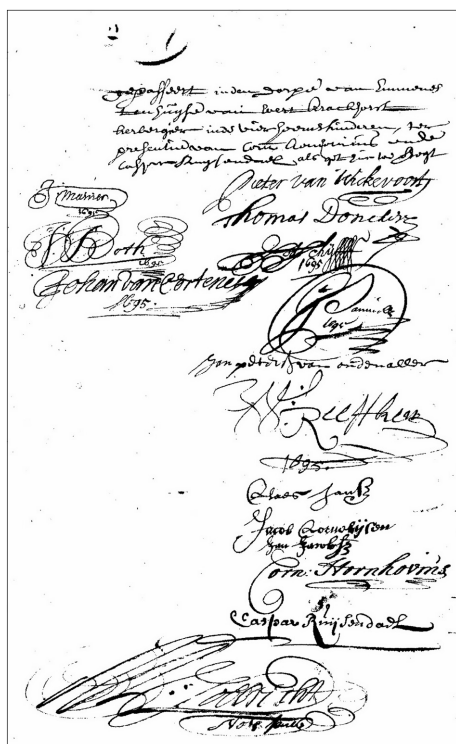
Van Oudenallen en Samuels betalen voor elke roeij aarde 2 stuivers minder dan hiervoor zal worden begroot. Juffrouw Donker belooft ook haar portie van de aarde te zullen betalen. Ook staat zij toe dat particuliere dijkplichtigen, daar uitsluitend naast de weg, aarde voor de dijkreparatie mogen halen.

Uit een niet gedateerd aanhangsel bij een der bovenstaande verklaringen betreffende de verdeling der kosten (in het handschrift) van schout Verweij blijkt;

(gulden: stuiver : cent)

Oudenallen	heeft betaalt	91:	2:	--
	moet in totaal betalen	103:	--:	8
Samuels	heeft betaalt	34:	84:	--
	moet in totaal betalen	50:	--:	14
Juffr. Donker	heeft betaalt	172:	--:	82
	moet in totaal betalen	259:	--:	18

Zoals bij de inleiding reeds vermeld, deed zich op 5 april 1702 onverwachts een tweede veel zwaardere vloed vanuit de Zuiderzee voor. De dorpelingen konden toen de dijk niet tijdig en stevig genoeg herstellen. Daardoor werd de Hogeweg weer overspoeld en vielen er nu ook doorbraken in de Neerweg, juist daar waar de dijk open was blijven liggen. Daarbij werden enkele zeer diepe waaien gevormd, onder andere in de Neerweg bij het Zuidwendse- en Gerrit Krekeners. De woningen van Evert Kraakhorst en Adriaan Bunt spoelden daarbij met fundering en al weg. Deze huizen waren in die tijd gelegen tussen de huidige woningen op Wakkerendijk 34 en 38. Dit blijkt uit een lijst van *Huijsen*

Lijst met deel van de op 5 april 1702 totaal vernielde woningen in Eemnes Buitendijk, die op 23 mei 1702 werd opgesteld. De woningen van Evert Kraakhorst en Adriaan Bunt spoelden met fundering en al weg.	
Eigenaars	Bruijkers
1 Jan Peteroff van Ouden allen	Geest schiedts Wierden
2 Rietgen Tomoff	Jacobus jongs geweest
3 Aeltje jans	schep geweest
4 Diek Peteroff	Maandje jans geweest
5 Evert Kraakhorst	Leef geweest
6 Adriaan Bunt	schep geweest
7 Derfmeelis van Rijn	Maandje jans geweest
8 Idem	Aet jongs geweest
9 Jacob jans	schep geweest
10 Jacob Theuniss	Peter Willem Schorsop geweest
11 Frans jans	Adriaan Willem geweest

Lijst met deel van de op 5 april 1702 totaal vernielde woningen in Eemnes Buitendijk, die op 23 mei 1702 werd opgesteld. De woningen van Evert Kraakhorst en Adriaan Bunt spoelden met fundering en al weg.

Ten huize van Evert Kraakhorst, herbergier van De Vier Heemskinderen, werden in 1695 openbare verkopenen georganiseerd. Vijf van de ondergetekenden komen in het document voor.

die onder den voet leggen' Deze lijst, met nog 26 andere totaal vernielde en 122 meer of minder zwaar beschadigde woningen in het district Buitendijk, werd op 23 mei 1702 opgesteld door Schout Verweij in een verslag aan de Staten van Utrecht betreffende de schade door de watervloed.

Ook de *hujsingh, hof en hofstede* van Evert Kraakhorst met zes kampen land daarachter gelegen en 't houtgewas daarop staande liep zware schade op. Evert verloor hierdoor vrijwel al zijn bezittingen en raakte, zoals hierna blijkt, diep in de financiële problemen.

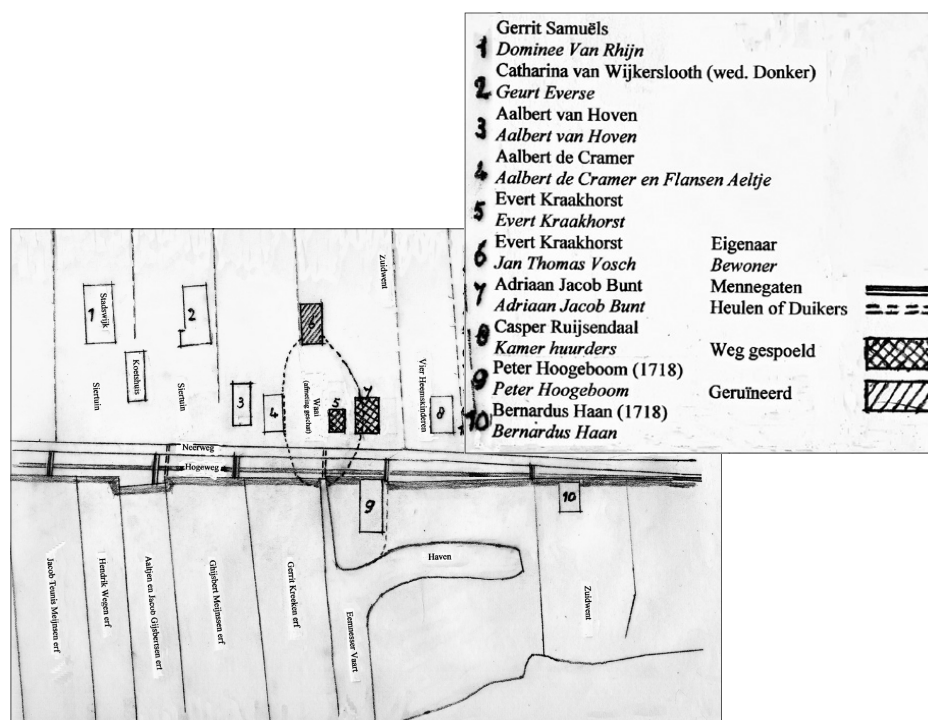
Evert Kraakhorst, en de huizen rond de waai op de Zuidwend

Evert Kraakhorst komt voor het eerst voor bij de opmaak van een notariële akte voor een openbare verkoping op 1 mei 1695. Deze akte werd ondertekend in *den dorpen van Eemmenes* ten huize van Evert Kraakhorst, herbergier in 'De Vier Heemskinderen'. Eigenaar van deze herberg was Caspar Ruijsendaal. Jaren later staat op deze plaats tegenover de haven 'Villa Bellevue'. Deze villa wordt later verbouwd tot gemeentehuis, nu beter bekend als het 'Oude Raadhuijs'

(De nummering in de onderstaande reconstructietekening verwijst naar de genoemde woningen.)

Huis 6. Op 6 juli 1696 meldt stadhouders Michelet van de hoog gerechte van Baarn dat voor hem is verschenen

Jan Thomas Vosch wonende te Eemnes Buitendijk welke verklaard voor hem, zijn huisvrouw en erfgenamen wel en deugdelijk schuldig te wezen aan en ten behoeve van de diaconie te Eemnes voornoemd een kapitale som van 200 gulden tot 20 stuivers het stuk. Dit spruitende uit verstrekte penningen die hij bekend in goede geldige gelden ontvangen te hebben. Hij belooft daar van de voornoemde som een jaarlijkse losrente te gaan betalen jegens vier gelijke gulden van honderd, en acht gulden in jaren ingaande op heden. Voorts stelt hij tot onderpand van voornoemd kapitaal de huij-singh, hof en hofstede staande en gelegen tot Eemnes in de Zuidwend tegenover de Vaart en door hem bewoont wordende. Daar ten noorden de weduwe Herius, ten zuiden de heer Thomas Donker, ten oosten de Heereweg, en ten westen het Kerkeland alom naast geland en gelegen zijn.

Reconstructie van de bebouwing na het ontstaan van de waai in 1702. Hierop aangegeven de vermoedelijke vorm en grootte van de waai (ca. 1500-2000 m²) en de weg gespoelde en geruïneerde woningen.

De diaconie stelt nog als nadere eis dat hij de huijsingh en hofstede behoorlijk zal repareren en in goede staat zal onderhouden.

Huis 7. Op 5 mei 1699 verklaren Evert Franse en Rutger Gerrits Maurits

voor beide en hare huisvrouwen en erfgenamen in erfkoop verkocht te hebben en vervolgens bij deze te transporteren en af te staan aan, Stijntje Lakemans, weduwe van Sijmen Herius en hare erfgenamen, 'een huijsingh en hofstede met zijn bepotingen en beplanting daar om en op staande', bovendien al hetgeen daaraan aard- en nagelvast is. Staande en gelegen in Eemnes Buitendijk tegenover de vaart, daar ten zuiden Jan Thomas Vos en ten noorden Casper Ruijsendaal naast gehuist en geërfd zijn. Vrij en onbelast voor de koopsom van 520 gulden.

Huis 7. Stijntje Lakemans, wonende te Eemnes Buitendijk verklaart op 23 augustus 1699

voor haar en voor haar erven te transporteren en af te staan aan Tijmen Pereboom, haar zwager en zijn huisvrouw Trijntje Herius en beider erfgenamen, het huis door haar gekocht op 5 mei 1699. Dit speciaal op last dat de verkoopster en transportante zo lang als zij leeft in deze huijsingh zal mogen wonen zonder daarvoor enige huur en jaarlijkse belastingen te betalen. De kopers betalen nu een koopsom van 400 gulden.

Huis 7. Stadhouder Michelet van de Hoog Gerechte van Baarn meldt op 16 januari 1700

dat voor hem is verschenen Trijntje Herius, weduwe van Tijmen Pereboom wonende tot Eemnes Buitendijk welke voor haar, haar kinderen en erfgenamen verklaart en bekent wel degelijk schuldig te zijn aan en ten behoeve van Jan Kleij, wonende op 'Oude Naarden', tuigman (koetsier) van mevrouw Eva Hoofdman, weduwe van wijlen de heer Johan Rheijnst, heer van Drakesteijn, een som van 200 gulden kapitaal, spruitende uit zaak van deugdelijke en krachtens verstrekte penningen die aanwezige bekent in goede geldige gelden ontvangen te hebben.

Dit stellende bij aanwezige tot een speciale hypotheek en onderpand voor het voornoemde kapitaal en jaarrenten van dien een zekere 'huijsingh, hof en hofstede staande en gelegen tot Eemnes Buitendijk op de Zuidwend', daar ten zuiden Jan Thomas Vosch en ten noorden Casper Ruuijsendaal naast gehuist en gelegen zijn of die het recht aldaar hebben.

Tevens meldt stadhouder Michelet

dat mede aanwezig is Stijntje Lakemans. Zij verklaart ook in gebreke gebleven te zijn het zelfde bedrag te voldoen of de renten daarvan. Ook verklaart zij, betreffende het nu bij decreet vastgestelde onderpand, afstand te doen van het zodanige recht van inwoning als zij uit en krachtens verkoop en transport van 't zelfde huis haar rechtens toekomt.

Huis 7. Op 25 februari 1700 verklaart Trijntje Herius

voor haar zelf als haar erfgenamen te transporteren en af te staan aan Jan Kleij, zijn huisvrouw en erfgenamen, een 'huijsingh, staande en gelegen te Eemnes Buitendijk, over de vaart'. Daar ten zuiden Evert Kraakhorst met het huis van Jan Thomas Vos, en ten noorden Casper Ruijsendaal of zijn kinderen in de herberg De Vier Heemskinderen naast gehuisd en gelegen zijn. Vrij en onbelast voor de koopsom van 1200 gulden.*

Op 10 december 1699 verklaren Reijnier van Estvelt en Jan Peter van Oudenallen zich gezamenlijk in te spannen voor Evert Kraakhorst ten behoeven van Trijntje Herius, om aan het vonnis van het gerecht te voldoen in onderscheidene zaken tussen de gemelde personen. En tevens het gerecht te verzoeken de gemelde Evert Kraakhorst in zake te helpen.

Trijntje Herius moet Evert Kraakhorst uit een nalatenschap een en ander afstaan of vergoeden. Waar het hier om gaat vermeldt het document niet. Ook de naam van Evert's vrouw werd in geen enkel document genoemd.

Daarna verklaren op 7 februari 1700 Jan Jacobs en Cornelis Dirks Schelster

zich nu ook in te spannen voor zodanige voorlopige beslissing als op de 29^e januari 1700 ten voordele van Evert Kraakhorst als eiser, en ten nadele van Trijntje Herius als gedaagde, bij de gerechte van Baarn is beslist om dezelfde zaken met de kosten van dien te voldoen en terug te geven, anders dient geoordeeld onder verbant van hare persoon en goederen.

Huis 6. Ten verzoeken van Jan Thomassen Vosch werd op de 7^e maart 1700 door het gerecht van Baarn en aanhorige dorpen geratificeerd,

dat was te komen overlijden Grietje Cornelis nalatende tot haar weduwnaar Jan Thomas Vosch, en daarbij een onmondig kind met de naam Cornelis Jansz oud omtrent drie jaren. Daar het dezelfde weduwnaar niet gelegen komt met het zelve zijn kind langer in gemeenschap der boedel te blijven zitten, en om alle verwarringen die daar uit zouden komen te ontstaan te voorkomen, zijn genoemde weduwnaar en Evert Cornelisz Backer als oom en bloedvoogd van moeders zijde over het gemelde kind overeen gekomen dat, voornoemde weduwnaar aan hem zal hebben en behouden, de 'huijsingh bij hem bewoond wordende' met alle lasten en bovendien alle mobile goederen der boedel, geen uitgezonderd. Waarboven hij alsnog aanneemt en beloofd dat zodra het kind zal gehouden zijn tot zijn mondige jaren of huwelijkse staat, een somma van dertig gulden uit te keren.

Elk voor zich ondertekent te Eemnes, de 19^e maart 1700 en aldus $\mathcal{K}$ gemerkt bij Jan Thomas Vosch.

Huis 6. Ondanks het hiervoor genoemde verklaart Jan Thomas Vos wonende te Eemnes Buitendijk, op 10 april 1700

* Wanneer en hoe Evert Kraakhorst het huis van Jan Thomas Vosch heeft verkregen, is niet in het archief gevonden. Onderstaande rechtszaken hebben hier waarschijnlijk betrekking op.

voor hemzelf zijn huisvrouw (op 7 maart overleden) en erfgenamen te transporteren en over te geven aan Evert Kraakhorst, zijn huisvrouw en erfgenamen, een 'huis Singh, hof en hofstede met zes kampen land' daarachter gelegen en 't houtgewas daar op staande in Eemnes Buitendijk. Daar ten oosten de gemene weg, ten westen het kerkenland van Eemnes Binnendijk, ten noorden Jan Kleij en ten zuiden Flansen Aeltje, zo genoemd, en Aalbert van Hoven naast gelegen zijn. En dit speciaal op lasten van 200 gulden kapitaal tegen vier jaren na dato ten behoeven van de diaconie der armen van Eemnes Buitendijk daarin gevestigd staande, verschijnende jaarlijks op de 6^e juli. Voorts te zullen vrijwaren als erfkooprecht een resterende koopsom van 330 gulden.

Huis 7. Op 12 mei 1700 verklaart Jan Kleij, wonende op 'Oude Naarden',

welke voor hem, zijn huisvrouw en erfgenamen verkocht te hebben en bij deze te transporteren en af te staan aan Adriaan Jacobs Bunt, zijn huisvrouw Hilletje Herius en erfgenamen, een 'huis Singh, hof en hofstede staande en gelegen in Eemnes Buitendijk over de vaart'. Daar ten zuiden Evert Kraakhorst en ten noorden Casper Ruijsendaal met De Vier Heemskinderen naast gelegen zijn. Vrij en onbelast voor de somma van 875 gulden.

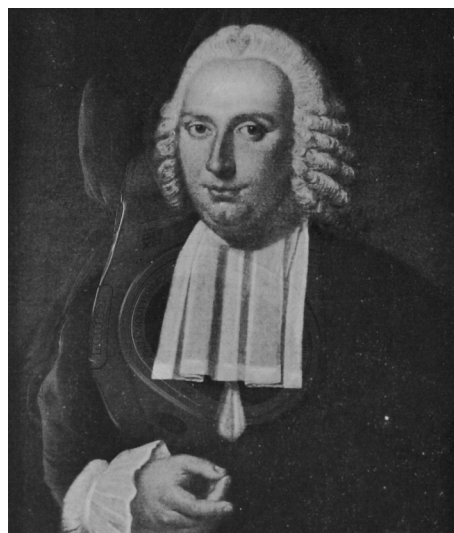
Huizen 5 en 6. Op 29 november 1703 werd door het gerecht van Eemnes Buitendijk besloten

de 'ruïne of overblijfselen van de huizen' van Evert Kraakhorst met de aanhorige hofstede op maandag 7 december van dit jaar in het raadhuis alhier publiekelijk te verkopen.

De verkoping vond echter pas op 9 januari 1704 plaats want dan maakte Jan Willem Ruijter, burgemeester van Eemnes Buitendijk bekend,

publiekelijk te veilen en aan de meest daarvoor biedende te verkopen een 'hofstede en de ruïne van een huys liggende op de Zuidwend aan de grote waai, afgestaan door Evert Kraakhorst'.

Evert Kraakhorst moest zijn bezittingen prijsgeven omdat hij zijn belastingen niet had betaald, en ook zijn werkzaamheden als dijkplichtige had laten liggen. Daardoor was hij het gerecht Eemnes 31 gulden schuldig voor het niet maken van dijken, erfpacht en huisgeld. Dit werd nog verhoogd met

J. G. Woertman (1722-1785).

19 gulden ‘aan niet bestede belastingen’ aan de heren Staten ’s Land van Utrecht. De Eemnessers hadden vrij snel na de ramp gedeeltelijk vrijstelling gekregen voor het betalen van de provinciale belastingen, mits zij dit geld zouden besteden aan de wederopbouw van hun bezittingen.

Evert Kraakhorst komt samen met Caspar Ruijsendaal op 8 mei 1706 nog voor in een akte uit het gerecht van Eemnes Binnendijk. Hij heeft Eemnes Buitendijk nadat hij alles verloor bij de overstroming in 1702 ook verlaten. Zijn zoon Lodewijk wordt op 8 oktober 1710 nog te Eemnes Binnendijk genoemd. Het betreft hier in een akte, Dirkje van Hoppesteijn, weduwe van Lodewijk Kraakhorst.

Familie Samuels

Huis 6. Op 29 febr. 1704 bekennen schout Willem Verweij en Gerrit Samuels

elk voor de helft te hebben gekocht van de burgemeester en gerechte van Eemnes Buitendijk de ‘ruïne van een huis en een hofstede, liggende op de Zuidwend te Eemnes Buitendijk’ voor te samen de somma van 66 gulden. Op de veiling is ingezet voor 50 gulden. Dit werd nog verhoogd door Gerrit Samuels met 16 gulden.

Gerrit Samuels werd geboren in 1658 te Naarden en hij is aldaar in 1705 overleden. Hij was een zoon van Samuel Samuels, burgemeester van Naarden, tevens eigenaar van de buitenplaats ‘Stadwijk’ (Wakkerendijk 50). Gerrit is in

J. van Doelen (1751-1828)

J. C. A. van Doelen-van Loten (1753-1823)

Detail uit waterstaatskaart van 1885. De waai is dan nog 520 m2 groot. De woning op sectie 90bis, nu Wakkerendijk 36, werd in 1827 gebouwd.

1686 getrouwd met Beatrix Schuijt. Eén van hun kinderen is Samuel, geboren in 1688 te Naarden. Eind 1600 verhuurden zij een deel van 'Stadwijk' aan dominee Cornelis van Rhijn.

Huis 6. Op 9 maart 1706 bieden de heren voogden van de 'onmondig' nagelaten zoon Samuel van Gerrit Samuels middels een openbare veiling te koop aan

de helft van een hofstede of buitenplaats, gelegen op de Zuidwend achter de waai voorheen toekomende aan Evert Kraakhorst waarvan schout Verweij reeds de helft toekomt.

Schout Willem Verweij werd op deze veiling voor 52 gulden eigenaar. Hij bezit dan de gehele ruïne van de hofstede en het bijbehorende land.

Samuel Samuels is in april 1719 getrouwd met Maria Thierens. Kort daarna, in januari 1720, is zij overleden. Samuel is in 1736 te Eemnes op de buitenplaats

Stadwijk overleden. In het koor van de kerk van Eemnes Buitendijk is de grafsteen van Samuel Samuels nu nog te zien.

Familie Verweij

Willem Verweij werd op 25 april 1702 tot schout en notaris in Eemnes benoemd. Van 1701 tot 1703 was hij ook notaris te Utrecht. Hij bekleedde deze functie tot 1 januari 1730 waarna hij benoemd werd tot lid van de Raad in de Vroedschap der stad Utrecht. Willen Verweij was getrouwd met Anna Woertman en zij kregen twee dochters, Beatrix en Elisabeth.

Beatrix Verweij was getrouwd met haar neef Jacob Gijsbert Woertman. Deze was Hoogleraar Geneeskunde aan de Utrechtse Hogeschool van 1748 tot 1785. Zij kregen een zoon, Johan Jacob. Mr. Johan Jacob Woertman was, zoals zijn grootvader, lid van de Raad in de Vroedschap en oud Schepen van de stad Utrecht. Elisabeth Verweij was getrouwd met Martinus van Doelen, rustend predikant van Deventer. Hij is op 23 juni 1795 overleden. Ook zij kregen een zoon, Johannes.

Zoals reeds vermeld bij de familie Samuels was Willem Verweij in 1704 reeds voor de helft eigenaar van de ruïne van de hofstede geworden en in 1706 werd hij na het kopen van de andere helft, eigenaar van de gehele hofstede.

Huis 6. Na het overlijden van Willem Verweij komen deze bezittingen door vererving, in het bezit van de familie Woertman.

Familie Woertman

Op 7 december 1785 verkoopt Johan Jacob Woertman.

Ten eerste - Een hof of boomgaard gelegen op de Zuidwend onder Eemnes Buitendijk. Daar de heer Hogeveen schout van Laren en Reinier Jansen ten oosten, de Kerkelanden of Wiebe van de Kuijnder ten westen, Evert Ruisendaal ten zuiden en de koster hofstede ten noorden naast gelegen zijn. Belast met een jaarlijkse erfpacht van zestien stuivers ten behoeve van de kerk van Eemnes Binnendijk.

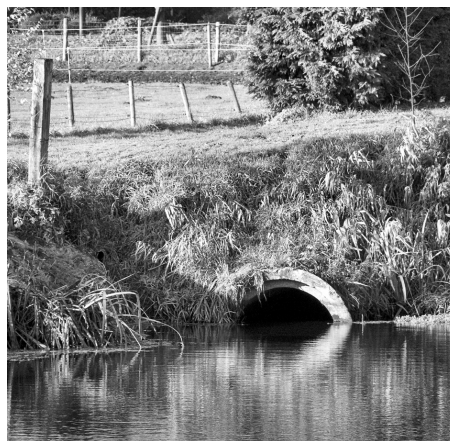
*Ten tweede - **Huis 6.** Een tuin of 'ledige hofstede met dezelfde boomgaard gelegen op het Zuidwend voornoemd', strekkende voor van de Neerweg af, welke Neer- of Gemene weg dus ten oosten. Wiebe van de Kuijnder ten westen en ten zuiden, en de erven van wijle den heer Van Veeren ten noorden naast dit perceel gelegen zijn. Hetzelve vrij van alle lasten, uitgezonderd de heul of schouw-sloot.*

Familie Van Doelen

Huis 6. Beide hiervoor genoemde erven worden verkocht aan Martinus van Doelen voor de somma van 400 gulden en 20 stuivers. Hiervan bestaat nog een authentieke akte gedateerd op 1 september 1786. Johannes van Doelen is 'gemachtigd geworden bij scheiding der boedel' van wijlen zijn vader Martinus

van Doelen. Hij was een kleinzoon van Willem Verweij.

Mr. Johannes van Doelen was getrouwd met Johanna Carolina Arnoudina van Loten. Zij woonden 'binnen de stad' (Utrecht) in de Lange Nieuwstraat en kregen één dochter. Hij was daar lid van de raad- en burgemeester van de Stad Utrecht. Verder bezat hij vele nevenfuncties als kanunnik van het kapittel van St. Jan, kerkmeester van de Buurkerk en regent van een aantal Gods- en Gasthuizen. Ook was hij lid van Provinciale Staten en Hoogheemraad van het Waterschap Bijleveld.

De duiker, nog steeds op de plek ter hoogte van Wakkerendijk 36 zoals in 1702, doet nog dienst als ontwatering van de Zuidbuurt.

Familie Perier

Huis 6. Op 15 februari 1819 verkocht Johannes van Doelen

een plantage of boschijen van opgaande eiken en andere bomen met een kom of waai daarvoor gelegen, zijnde 't overblijfsel van een weggespoelde hofstede, met datzelfde doornheg en opgaande bomen. Gelegen op het Zuidwend onder Eemnes Buitendijk en strekkende van de gemene weg af, aan Hendrik Perier. Daar voornoemde koper ten westen, en ten zuiden de heer notaris Pen naast geland zijn. Hetzelve belast met een slag in de gemene weg.

Hendrik Perier kocht het geheel voor 950 gulden Nederlands geld. Aan kosten, rechten en lasten betaalde hij ook nog 47 gulden en 72½ cent.

In 1831 kwam Hendrik Perier ook in het voorlopig Kadaster als eigenaar van de waai voor. Deze werd daar nu omschreven op sectie G nr. 91 als water ter grootte van 520 m². Hij bezit overigens in dit deel van Eemnes ook de secties G 90 t/m 97. Ten noorden werd dit land begrensd door bakker Hendrik Bruijn en ten zuiden door bouwman Izak Stalenhoef.

Hendrik Perier was getrouwd met Petronella van de Kuinder, een dochter van Wiebe van de Kuinder. Zij woonden op (nu) Wakkerendijk 38 en hadden daar ook een kruidenierswinkel.

In 1848 was er in de familie Perier een scheiding der eigendommen. Hendriks dochter Beatrix, weduwe van Barend Perier, wordt dan eigenaar van de waai en het daarom liggende land.

Door middel van successie gaat het eigendom van de waai in 1894 over naar Margaretha Petronella Perier, dochter van Beatrix en Barend Perier. In dat jaar

werd in het kadaster ook de 520 m² water doorgehaald en gewijzigd in tuin. Kennelijk is deze nu dichtgegroeid of gedempt. Ook bezit zij nu nog de secties G 90 t/m 94.

In 1905 gingen door een scheiding der eigendommen in de familie Perier de hiervoor genoemde eigendommen naar Pieter Perier, een neef van Beatrix.

In 1938 verkreeg Karel Pieter van Ingen, getrouwd met Beatrix Perier, vanuit een legaat de secties G 90 t/m 93. Deze Beatrix was een dochter van Hendrik Perier en Maria Ruizendaal. De tuin op de voormalige waai was nog steeds 520 m² groot. In 1939 werden de secties G 90 en 93 verkocht. De secties G 91 en 92 werden in 1940 verkocht aan Theodorus Bieshaar. In 1942 werden deze beide secties verenigd.

Familie Bieshaar

In 1940 kocht Theodorus Bieshaar, getrouwd met Johanna van de Hengel, het land waarin de waai gelegen was. De voormalige tuin werd nu in het kadaster, grasland genoemd. Jan van den Hoven, schoonzoon van Theodorus (Dirk), weet nog dat hij bij het grasmaaien met paard en maaimachine moest doorlopen, anders verzakten zij in de drassige grond ter plaatse van de vroegere waai.

Ten slotte

Na het doorlezen van tientallen documenten vanaf 1670, werd duidelijk dat er in die jaren, enkele meters ten zuiden en ten noorden van de plaats waar mijn woning nu staat, reeds woningen hebben gestaan. Deze verdwenen beide in 1702 in het kolkende Zuiderzeewater. Men noteerde dat in mei 1702 als *Huijsen die onder den voet liggen*. Ook een daarachter gelegen hofstede werd *merendeels geruïneerd*. De oudst bekende eigenaar daarvan was in 1696 en de jaren daarvoor, Jan Thomas Vosch. Deze was getrouwd met Grietje Cornelis Backer, afkomstig uit Baarn.

De Naarder- en Utrechtse families hadden waarschijnlijk geen interesse in de ruïne van de hofstede. Het ging hen meer om het omliggende bouw- en weiland, hetgeen zij dan ook steeds verhuurden. Als Pieter Perier in 1819 de ruïne met het daar bij behorende land koopt, sluit dit land aan bij de bezittingen die de familie Perier dan al ter plaatse had. De ruïne werd al snel verwijderd want bij de voorbereiding van het voorlopig kadaster, wat rond 1820 reeds gaande was, komt deze niet meer in de documenten voor.

De duiker, nog steeds op dezelfde plaats als in 1702, doet nu nog dienst als ontwatering van de Zuidbuurt. Voorheen werd hij ook gebruikt als inlaat voor het waterpeil aldaar. Tegenwoordig gebeurt het inlaten van water vanaf de Meentweg vanwaar het via de Noordbuurt wordt rond gepompt en dan door de uitlaten in de Zuidpolder naar de Eempolder geloosd. Dit voorkomt stilstaand water in het dorp. Voor de duiker, in de sloot achter de Raadhuislaan, bevindt zich

een stuw die het waterpeil regelt. Het waterpeil in de Zuidbuurt is tijdens de wintermaanden namelijk 200 mm. hoger dan in de Eempolder. Deze sloot wordt nu nog 'heulsloot' genoemd.

In 1973 voerde het Waterschap 'Bewesten de Eem' een grote onderhoudsbeurt aan de duiker uit. De duiker bestaat nu uit een betonnen buis met een diameter van 800 mm. Hierin is een terugslagklep geplaatst zodat het polderwater niet ongewild de Zuidbuurt in kan stromen. Men stuitte bij deze werkzaamheden midden in de dijk op een aantal onverklaarbare grote stukken metselwerk. Een restant van de dijkreparaties uit 1702? waarbij men grote stukken funderingspuin in het dijkgat gooide? Het bouwdoossier hierover geeft alleen aan dat hier 'meerwerk' is uitgevoerd maar niet waaraan en waaruit dat werk heeft bestaan.

Bronnen

Archief Eemland Amersfoort, Archief Eemnes
Archief Waterschap Vallei en Eem
Archief Dorpsnotarissen
Archief Baarn

Archief Historische Kring Eemnes
Archief Dijk- en Polderbesturen onder Eemnes.
Het Utrechts Archief

Herfstavond

donderdag 25 november, 20 uur, toneelzaal van De Hilt

Voordracht door **Herman Pleij**:

Eemnes als houvast?

**Over de noodzakelijke
markering van het verleden**

De vertrouwde kaders van geloof en ideologie zijn vervaagd. Vooral in het verzuilde Nederland is dat hard aangekomen: zonder houvasten blijkt men niet te kunnen leven. Steeds meer mensen vinden nieuwe steun in verkenningen van het eigen verleden. Hoe komt het dat ik ben wie ik ben? Het meest directe houvast biedt de zicht- en tastbare omgeving. Maar juist die is nog in het recente verleden ingrijpend veranderd. Door de wederopbouw van Nederland na de Tweede Wereldoorlog is het hele land herverkaveld en zijn talrijke dorps- en stadscentra meedogenloos vernieuwd. Nog in de jaren zestig van de vorige eeuw maakten waterlopen, wallen, stadspoorten en dorpsboerderijen plaats voor supermarkten, banken, flats en parkeerplaatsen. Wat er nog is of lijkt te zijn, verdient de grootste aandacht. Daaraan kan men immers dat noodzakelijke verleden nog aflezen. Maar hoe authentiek moeten die historische plekken zijn of blijven? Of gebruiken we de opgekalfaterde sporen van vroeger eerder voor het zwelgen in een verleden dat ons het best bevalt?

Herman Pleij, geboren in 1943 te Hilversum. Studeerde Nederlandse Taal- en Letterkunde aan de Universiteit van Amsterdam. Sinds 1981 tot zijn pensionering in 2008 hoogleraar in de Historische Nederlandse Letterkunde aan de Universiteit van Amsterdam. Was daar van 1990 tot 1992 decaan van de Faculteit der Letteren. In 1993 onderscheiden door de Belgische regering met de Francqui-leerstoel voor buitenlanders, en in 2000 door de Katholieke Universiteit Brussel met een eredoctoraat.

Reportage van het rijke en roerige leven van Reinier Ruizendaal

CEES VAN RIJSDAM

De woning aan de Laarderweg nummer 31 kent een rijke historie aan bewoners en hun families. Om de lezer deze geschiedenis te kunnen vertellen zijn we op bezoek geweest bij de huidige bewoners Reinier en Joke Ruizendaal.

In meerdere korte gesprekken is een verhaal ontstaan dat, mijns inziens, meer dan de moeite waard is om kennis van te nemen.

Op bezoek bij een diamanten echtpaar, dat houdt in dat jullie een ruime schat aan levenservaringen bezitten en evenzo een veelheid aan wederwaardigheden. Dat maakt ons oprecht nieuwsgierig. Reinier, neem ons eens mee naar de jaren van je jeugd.

Het begon allemaal in het jaar 1924, en wel op 24 september. Mijn moeder schonk, in dit huis, het leven aan een tweeling die de namen kregen van Gijsbert en Reinier. Mijn tweelingbroer is helaas vroeg gestorven, hij is maar 11 jaar en 3 maanden geworden. Toen was mijn broertje Bert al geboren in 1934. Nu even iets over mijn ouders. Mijn vader heette voluit Andries Albertus Adrianus Ruizendaal en had de roepnaam Dries; hij was ge-

boren op 26 augustus 1893 in Eemnes. Mijn moeder was genaamd Gijsbertje Breunese, bekend als Gijsje; zij werd geboren op 10 mei 1896, in Eemnes. De huidige woning was oorspronkelijk het verbouwde woonhuis van mijn grootvader Gijs Breunese (aannemer) en mijn grootmoeder Reintje Boshuis. Mijn vader was slager van beroep en wij hadden een slachtplaats in de schuur; daar

V.l.n.r.: Moeder Gijsje, Bert, Reinier, vader Andries Ruizendaal. Foto circa 1938.

werd, door bloed te roeren, bloedworst gemaakt. Slager zijn in crisistijd was een niet te benijden beroep, daar de meeste boeren zelf gingen slachten. Daarna kwam slager Koekkoek uit Laren werken op huisnummer 29a. Toen verscheen, als nieuwe en laatste slager, Piet Perier op nummer 29a; vervolgens de familie Bakker uit Laren, gevolgd door tante Heintje en ome Jan Ruizendaal. Daarna neef Jan Ruizendaal en zijn vrouw Janie. Vanaf 2002 woont mijn zoon Menno op nummer 29a, met zijn vrouw Alice en hun drie kinderen.

Toch nog even terug in de tijd en met name naar het huis en de directe omgeving. De beukenboom in onze tuin is met zijn 116 jaar waarschijnlijk de

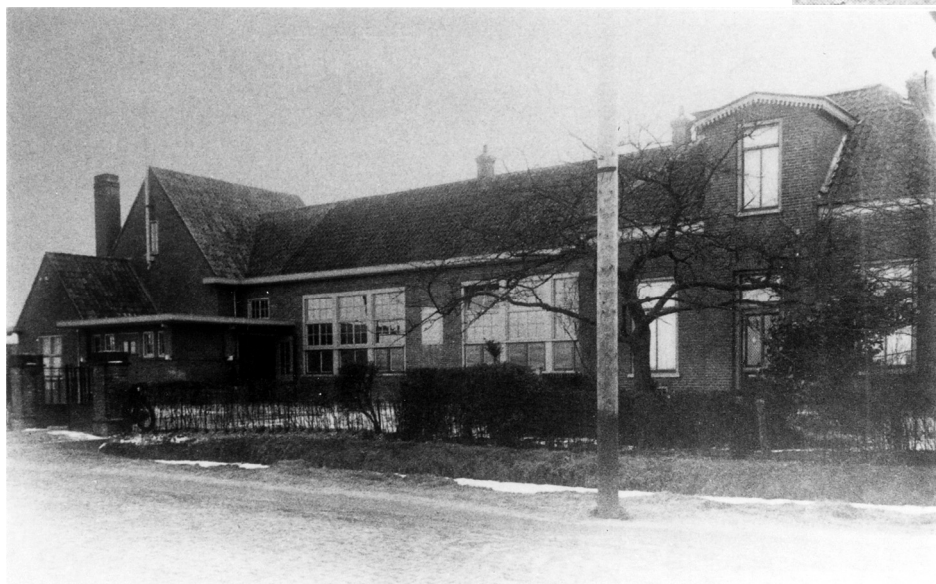

De tweelingbroers Reinier en Gijsbert. Foto circa 1934.

*Schoolfoto 'School met den Bijbel' met Reinier als inzet. Foto 1931.
(Eerder geplaatst in HKE 2008, nummer 3, pagina 144/145.)*

Gebouw 'School met den Bijbel' aan de Laarderweg

1928: de slagerij op Laarderweg 31; v.l.n.r.: schilder Riggeling, Gijsbertje Breunesse met Reintje en z'n tweelingbroer, Ali Koekkoek, Gerard Koekkoek en Gijsbert Breunesse en Jan Hilhorst de post.

oudste boom van Eemnes. Die was als stekje afkomstig uit een bosje dat tegenover nummer 31 heeft gestaan. Mijn grootmoeder Reintje Boshuis heeft het boompje destijds geplant in de voortuin. Opa Ruizendaal had een prieeltje gemaakt onder de boom en ik kan mij nog goed herinneren dat de ijscoman langskwam en wij als kinderen voor anderhalve cent een groot ijsje kregen. Je moet niet vergeten dat de huidige Laarderweg vroeger de doorgangsweg vormde van Amsterdam naar Amersfoort, een weg met dennenbomen. Er waren toen ook vaak mensen die bleven overnachten in De Lindenboom (nu de burgemeesterswoning). O, ja, nog verder terug in de tijd: in de Hervormde Nicolaaskerk aan de Kerkstraat is een grafzerk te vinden van Caspar Ruizendaal, biersteker van beroep en gewoond hebbend in het Hoge Huis aan de Kerkstraat; de zerk bevindt zich nu in het koor van de Hervormde Nicolaaskerk.

Nu willen we iets meer weten over jouw gezin, wanneer en hoe kwam Joke in jouw leven en vertel ons verder over jullie kinderen.

Het was Koninginnedag 1948. Joke de Boer, geboren op 10 oktober 1926 en wonend in Bussum, vierde kermis in Hilversum, en daar liep een zekere inwo-

Reinier Ruizendaal

en

Dieuwke de Boer

*hebben de eer U kennis te geven van hun
voorgenomen huwelijk, waarvan de voltrekking
zal plaats hebben op Woensdag 12 April a.s.,
11.50 uur, ten Gemeentehuize Bussum.*

*Herkelijke inzegening door den Welcww. Heer
Ds. Oskamp in de Ned. Herv. Kerk te 12.30 uur
Nieuwe Englaan te Bussum.*

*Eemnes, Laarderweg 31 27 Maart 1950
Bussum, Eendrachtspark 33*

Toekomstig adres: Eendrachtspark 33, Bussum

*Laarderweg, het huis met het kruisje is nr. 29;
in die tijd was het huis bewoond door de fami-
lie Riggeling. Foto circa 1930.*

ner van Eemnes (R.R.) rond "om meisjes te kijken". Dat rondlopen resulteerde in een ritje achter op de fiets naar Bussum en "zo is het gekomen". Op 12 april 1950 zijn we getrouwd in de Hervormde kerk in Bussum en vanaf ons huwelijk tot 1978 hebben we in Bussum gewoond in een bovenhuisje en daarna in een eengezinswoning. Mijn beroep was elektromonteur bij het Districtskantoor van het Provinciaal Electriciteitsbedrijf Noord-Holland (PEN) in Bussum, maar ik werd tewerkgesteld door het hele Gooi. In 1978 verhuisde moeder Gijsje naar Theodotion in Laren en toen zijn wij gaan wonen in het huis aan de Laarderweg nr. 31. In de periode 1951 tot 1968 zijn er 5 kinderen geboren. In 1951: zoon André, getrouwd met Simone de Boer uit Haarlem; zij hebben 2 kinderen en 4 kleinkinderen, en wonen in Spakenburg. In 1953: dochter Ellen, getrouwd met Arthur Goedhart; zij hebben 2 kinderen en wonen in Huizen. In 1957: dochter Bettie, zij is weduwe; er zijn geen kinderen en zij

*Gijsje en Andries Ruizendaal, in de achtertuin
van Laarderweg 31. Foto circa 1955.*

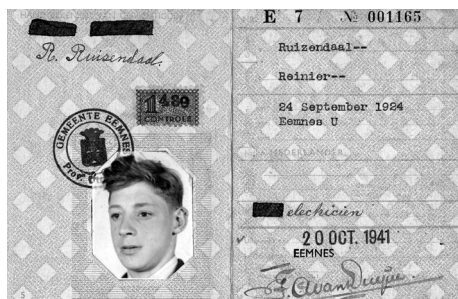

Vader Reinier met Ellen, André en Bettie. Foto 1956.

woont in Bussum. In 1963: zoon Jan-Dirk, getrouwd met Petra van Zanten; zij hebben 2 kinderen en wonen in Mijdrecht. In 1968: zoon Menno, getrouwd met Alice Katers; zij hebben 3 kinderen en wonen in Eemnes aan de Laarderweg nr. 29a; Menno Maarten Luther is vernoemd naar Martin Luther King die in 1968 werd vermoord.

Reinier, jouw "roots" liggen duidelijk in Eemnes; we zijn benieuwd naar je loopbaan in het onderwijs en naar de scholen die je zoal bezocht hebt.

Ik ben begonnen in 1930 op de lagere school, de School met den Bijbel, aan de Laarderweg in Eemnes. Er waren in die tijd 3 leerkrachten: bovenmeester Trefers, meester V.d. Schaft en juf Bade. Over die personen valt veel opmerkelijks te vertellen, getuige het verhaal dat opgetekend staat in het boek "Een eeuw christelijk onderwijs in Eemnes - 1882-1982" (pagina 19-21). Ik heb in die jaren veel op de gang gestaan en het gevoel van vrijheid werd me, zoals ik het beleefde, ontnomen. Mijn broer Gijsbert en ik zijn omstreeks 1933 dan ook van deze school gegaan en stapten over naar de School met den Bijbel in Laren, aan de Kerklaan (de huidige De Scheper). Helaas is mijn broer al in 1935 overle-

ARBEIDSWET 1919
ARBEIDSKAART
VOOR DEN MANNELIJKEN ARBEIDER BENEDEN 18 JAAR:

Familienaam: *Ruizendaal*
 Voornamen: *Reinier*
 Geboren den: *24 Sept. 1924* te *Eemnes*
 inwonende in het ^{gezin van:} *A.A.A. Ruizendaal*
 in de gemeente: *Eemnes, Laardeweg 31*
 Afgegeven den *13 Juli* 1940, te **EEMNES**

De Burgemeester,
Voor den

N. S. 2439
III

Zie ommezijde

Nr. : **530**
VORDERING HEERENRIJWIELEN.

 Vrijstellingsbewijs inlevering
 voor : *Ruizendaal, R.*
 Persoonsbewijs : *6711165.*

29 Juli 1942.
De Burgemeester v. EEMNES,

den. De school in Laren heb ik afge-
maakt en in 1937/1938 ben ik van
school gegaan. Vervolgens kwam ik
als leerling in de leer bij het elektro-
nisch bedrijf van Calis in Laren. Een
kleine drie jaar bezocht ik de Avond-
school in het Vitusgebouw in Blari-
cum, toen in de Warrekam in Laren en
tijdelijk in De Boerenhofstede; drie
locaties vanwege de inbeslagname
van gebouwen door de Duitsers.

*Zo komen we aan bij de jaren van de
Tweede Wereldoorlog. Jij was toen 16
jaar. Wat zijn jouw herinneringen aan
die periode en informeer ons over
jouw belevenissen in die jaren, met
name in Eemnes?*

Uit 1940 herinner ik me nog dat wij
geholpen hebben met het vervoer van
koeien naar Huizen, die vandaar per
boot naar Enkhuizen werden gebracht;
de reden was dat de Hollanders meen-
den dat de polder onder water zou
worden gezet. Later in die jaren wer-
den paarden gebruikt voor het vervoer
over de oorlogswegen. In het begin
van de oorlog waren het moeilijke tij-
den vooral door het feit dat er steeds
minder voedsel voorradig was. Toch
merkten we in die beginperiode wei-
nig van Duitse soldaten. Vanaf 1943
werd de situatie zichtbaar heftiger. Er
kwamen razzia's, onder andere aan de
monding van de Eem. De rivierpolitie
werd bemand door Hollanders. Als er
onraad dreigde, moesten we allemaal
plat op de buik gaan liggen. Vijftien
personen uit de regio, waaronder be-
kenden als Goos Dop, Henk Blom,

Piet van Hamersveld en Henk Dop waren ondergedoken in De Maalderij. Ik herinner me nog een voorval uit 1944; de plek was de werkplaats van de molen aan de Maalderij. Er zaten zo'n 15 onderduikers op de zolder; die maakten spinnewielen, veel gevraagd in verband met het spinnen van schapenwol; als de motoren uitvielen betekende dat onraad. De spinnewielen werden vervaardigd van hout van kersenbomen uit de Betuwe. Toen kwam de Hongerwinter van 44-45; in Eemnes was weinig voedsel te vinden. Ik weet nog dat mijn vader, lopend met de handkar op weg ging naar Wezep bij Zwolle om eten op te halen. Zelf was ik toen ondergedoken, maar toch ging ik hem vaak lopend tegemoet of per fiets, om hem te helpen. Maar we zorgden wel dat we om acht uur in de avond binnen waren, ook al liep ik nog wel eens buiten rond. We hadden niet echt honger, maar zagen er wel vermagerd uit. De boeren beschikten niet meer over voorraden en waren vaak ook niet zo scheutig. In mei 1945 werd ook Eemnes bevrijd. Een uitbundig bevrijdingsfeest is niet gevierd.

De na-oorlogse jaren bleken een moeilijke periode te zijn. Er heerste wel een gevoel van vrijheid, maar het was hard werken voor weinig geld, en tijd om daarover te gaan zeuren was niet aan de orde; het motto was en bleef hard werken.

*De volgende vraag doet zich voor:
Wat is jullie binding met de Hervormde Gemeente van Eemnes-Buiten?*

ELECTROTECHNISCH EN RADIO-BUREAU
HENK CALIS · LAREN N.H.
P. C. v. d. BRINKWEG 11 · TELEFOON 2262
GAS EN WATERLEIDING

LAREN N.H. 10 April '42

Gefuyschrift.

Hierbij verklaard ondergetekende dat
R. Ruizendaal, Laarderweg 31 Eemnes, van
8 juli 1940 tot heden bij hem onafgebroken
in dienst is geweest als bediende.
Dat hij betrouwbaar en eettijds is en steeds
de afgedragen werkzaamheden tot genoegen
keeft verricht.
De reden van ontslag is dat hij elders
meer kans overzien.

H. Calis

30-6-42
ontslagbrief

TWEDE DISTRIBUTIE STAMKAART		M	430 N° 001749
NO. PERSOONSBEWIJS		1165	
NO. EERSTE DISTR. STAMKAART		1529	
GEBOORTE- NAAM	Ruizendaal--		
VOR- NAAM	Renier--		
GE- BOORTE- DATUM	24 Sep 24	BEROEP	electricien
GE- BEEFT- TE	Eemnes		
ADRES	1. Laarderweg 31		
	2.		

24 MEI 1945

Joke terug naar zijn wortels en het dubbele huis Laarderweg 31, waarin inmiddels drie generaties Ruizendaal onderdak hebben gevonden. Bij de HKE heeft hij zich verdienstelijk gemaakt bij het eerste inrichten in 1992/1993 en als beheerder van de Oudheidkamer. Dat betrof zowel het gebouw als de collectie, de verzorging van de hapjes en de drankjes, zeg maar de catering, bij bijzondere gelegenheden. Last but not least had Reinier altijd een eigen thematische bijtentoonstelling in de vergaderkamer uit zijn eigen verzameling.

Er is een tijd van komen en van gaan. Het is dat Reinier's gezondheid hem

Na 22 jaar afscheid van Reinier Ruizendaal als bestuurslid van de HKE. Zie HKE nr. 2, 2010

Speelgoed uit eigen huis

Verrassende expositie van Reinier Ruizendaal in Oudheidkamer van Eemnes

Reinier Ruizendaal temidden van zijn verzameling speelgoed in de Oudheidkamer van Eemnes.
Foto: Ton Kasternans

Bep de Boer en Reinier Ruizendaal in de HKE-kraam op Koninginnedag. Foto 1989.

Tentoonstelling "doopjurken" met Joke Ruizendaal, Reinier Ruizendaal, Gijs Dop en Jannetje Ruizendaal. Foto 1994.

Het diamanten echtpaar en burgemeester Roland van Benthem, 10 april 2010.

Familiefoto t.g.v. het diamanten jubileum genomen bij de woning Laarderweg 31. Foto 2010.

steeds meer in de steek heeft gelaten, anders had hij nog weer eens voor twee jaar bijgetekend. De HKE is hem bijzonder dankbaar voor zijn inzet op verschillende terreinen, vooral die van praktische aard.

De ovatie daarvoor tijdens de ledenvergadering van 25 maart j.l., die hij niet bij kon wonen, was Huize Ruizendaal al snel ter ore gekomen. Om Reinier persoonlijk te bedanken is op 28 april - eerst was het 60 jarig huwelijk met Joke aan de beurt - het voltallige bestuur op de koffie geweest om de erkentelijkheid te benadrukken met een bos bloemen en een ingelijste oorkonde. Hij was hiermee zeer verguld en voegde er strijdbaar aan toe: 'zet mij nu maar op de lijst van vrijwilligers'. En terecht eigenlijk, want zijn tentoonstelling over de oude timmermansgereedschappen loopt nog steeds.

In De Gooi en Eemlander van 10 april van dit jaar verscheen een leuk en kort artikel, over het diamanten huwelijk van Reinier en Joke, vergezeld van een foto. Wij willen hieruit enkele zinnen overnemen:

'Vijfenzestig harmonieuze jaren later viert het echtpaar haar diamanten jubileum. Het huis aan de Laarderweg, waarin het echtpaar sinds 1978 woont, is het ouderlijk huis van Reinier. De officiële trouwdag is maandag pas, maar om de drukte te spreiden, kwam gisteren de burgemeester al langs. Strak in het pak praat Reinier over zijn verzameldrift, maar dan moet hij toch echt weer rusten.'

Reinier en Joke , het was goed en gezellig om bij jullie thuis te zijn en in woord en beeld kennis te mogen nemen van jullie leven. Fijn dat dit alles nog mogelijk was, gezien de kwetsbare gezondheid van Reinier.

Het was mij een groot genoegen!

Een diefstal in Eemnes

JAN OUT

In het gemeentearchief van Eemnes bevindt zich de volgende aantekening: "Hof van Assisen, 14 MEI 1827. Veroordeling van Jan Kuiper, varensgezel, en Jacobus Blom, wolkammer, wegens diefstal door meer dan 1 persoon gepleegd in december 1826 te Eemnes-Buiten.

De eerste persoon wordt veroordeeld tot geseling en brandmerk op een schavot met de strop om de hals, aan de galg vastgemaakt, en tot 10 jaar confinement in een rasp- of tuchthuis.

De tweede persoon tot ter pronkstelling op een schavot gedurende een kwartier en 6 jaar confinement. Aanplakking van het vonnis onder andere in Eemnes."¹

In juli 1810 werd het Koninkrijk Holland bij Frankrijk ingelijfd en werd de Franse rechterlijke organisatie ingevoerd. De huidige provincie Utrecht vormde samen met Noord-Holland het Departement van de Zuiderzee met Amsterdam als hoofdplaats. Daar hield op gezette tijden het Hof van Assisen, tegenwoordig zouden we het Gerechtshof zeggen, zitting.

Dit bleef na de verzelfstandiging van Nederland in 1813 gewoon bestaan en werd pas in 1838 omgevormd tot het huidige rechtsstelsel.²

De misdadigers van de diefstal in Eemnes zaten in Utrecht gevangen, maar werden voor de rechtspraak naar Amsterdam vervoerd. Daar was ook de executie van het (zware) vonnis. Dat de eis en het vonnis zo zwaar waren, kwam door het feit, dat beiden recidivist waren en al eerder één of meer veroordelingen hadden gehad. Jan Kuiper bijvoorbeeld was in juli 1815 bij "herhaling van misdaad" veroordeeld. Hij werd in juli 1826 uit het rasp- en tuchthuis ontslagen. Hij ging dus snel weer in de fout! Dit keer door diefstal te plegen in de stad Utrecht (3 inbraken) en in Eemnes (één diefstal in de boerderij op Wakkerendijk 120 bij de weduwe Marretje Roodhart-Zwaan).

De uitvoering van het vonnis vond plaats in Amsterdam, waar de galg stond opgesteld. Dat was niet meer op de Dam, maar sinds koning Lodewijk Napoleon het stadhuis als paleis in gebruik had genomen, vonden de terechtstellingen bij de Waag op de Nieuwmarkt plaats.

Daar vonden dus de ter pronkstelling (met de strop om de hals en vastgemaakt aan de galg), de geseling en het brandmerken plaats. Uitgevoerd door de beul en in het openbaar, zodat ieder gewaarschuwd werd, dat misdaden zwaar werden gestraft.

Veroordeelden in het Rasphuis te Amsterdam.

Ter geruststelling aan naamgenoten: deze Blom en Kuiper waren geen Eemnessers; zij woonden in de stad Utrecht!

Een aantal basisschoolkinderen heeft in juni op school een project van Kunstcentraal gehad over rechtspraak met als titel: "Vandaag wordt er recht gesproken". Daarvoor had ik, na inzage in de oorspronkelijke dossiers in het Noord-Hollands archief in Haarlem, deze (deels) Eemnesser zaak voor de kinderen als vertelling geschreven. Het is wellicht ook voor onze HKE-leden een appetijtelijk stukje historie.

"Opstaan: de rechtbank," roept de gerechtsbode met luide stem. Iedereen staat op en een oude rechter komt binnen. Onder een arm draagt hij een dik pak papieren. "U kunt gaan zitten!"

De rechter kijkt de zaal in naar de 2 mannen op het beklaagdenbankje. Hij kijkt in zijn papieren; het zijn de 36-jarige Jan Kuiper, vroeger scheepsknecht nu

koopman van beroep, en de 26-jarige Jacobus Blom, van beroep wolkammer en wever. Beiden wonend in Utrecht. Hij zucht: in zijn papieren leest hij, dat ze beiden al eens eerder veroordeeld zijn!

Daarachter ziet hij de getuigen zitten. Links een vrouw. O, ja, dat is vrouw Marretje Roodhart-Zwaan, uit Eemnes, die gisteren haar verklaring aflegde. Daarnaast zitten de mannen uit Utrecht, waarbij de verdachten ingebroken hebben.

De Officier van Justitie is begonnen met het voorlezen van de aanklacht. Hij heeft het over misdaden, bepaald in de artikelen 56, 384 en 386 van het Wetboek van Strafrecht.

De twee verdachten schuifelen zenuwachtig op hun bankje. Het is niet de eerste keer, dat ze voor de rechter staan en ze weten dat dan de straffen niet "mals" zullen zijn!

Als de Officier is uitgesproken, krijgt de verdediger het woord. 't Zijn bekende woorden: een slechte jeugd gehad, armoede, honger en een vader die dronk! Ja, denkt de rechter: dat hebben er zoveel, daar hoeft je nog niet perse het slechte pad van op!

Dan vraagt hij de getuigen, of zij nog iets willen toevoegen of verbeteren aan hun verklaringen. Vrouw Roodhart steekt haar hand op. Ze is blij, dat ze het woord krijgt. Ze gaat staan.

"Edelachtbare, ik wil u nog even vertellen hoe ze me beroofd hebben, terwijl ik zo goed van vertrouwen was! Ze kwamen een paar dagen voor de Kerst aan mijn deur met de vraag of ik nog chocolade wilde kopen. Nou, edelachtbare, u mag gerust weten, dat ik een snoeper ben! Ik bestelde dus een half pond chocola. Toen ik geld ging halen, liep de kleinste met mij mee. Die lange bleef in het voorhuis wachten. Daar had ik juist drie rode doeken opgevouwen, die ik gewassen en gestreken had. Ze lagen op een tafeltje.

Ik betaalde de chocola en liet de twee mannen uit. Meteen, eigenlijk, zag ik dat mijn doeken weg waren. Ik rende de mannen achterna en schreeuwde, dat ze mijn doeken terug moesten geven. Anders zou ik de diender erbij halen. Toen lichtte die lange zijn hoed op en haalde er de doeken onder te voorschijn.

Bedoelt u deze soms, dame? Nou, die heb ik net voor 2 schelling van een matteman (=stoelenmatter) gekocht. Daarna is die er snel vandoor gegaan. Kijk zo! En toen renden beide mannen hard weg. En ze waren nog zo brutaal om verderop weer gewoon te wandelen, alsof er niets gebeurd was!"

"Mevrouw, mevrouw," onderbreekt de rechter haar, dat staat al allemaal in dit papier hier voor me!"

"Ja maar edelachtbare, ik wil nog even toevoegen de vraag of ik mijn spullen weer terugkrijg!"

De rechter glimlacht. "Even geduld, mevrouw, dan krijgt u antwoord op uw vraag."

Mevrouw Roodhart gaat zitten. De rechter wendt zich tot de andere getuigen, maar geen van hen wil het woord.

"Jan Kuiper en Jacobus Blom, sta op. Ik wil jullie nog een paar vragen stellen. Bekennen jullie schuldig te zijn aan genoemde feiten?"

Beide verdachten antwoorden met ja!

"Hoe kwamen jullie in Eemnes? Hadden jullie een rooftocht gepland?"

"Nee, edelachtbare," antwoordt Jacobus Blom, "ik kwam Jan in een herberg in Laren tegen. Die had daar een nacht geslapen en vroeg mij of ik meeding naar Baarn en Soestdijk."

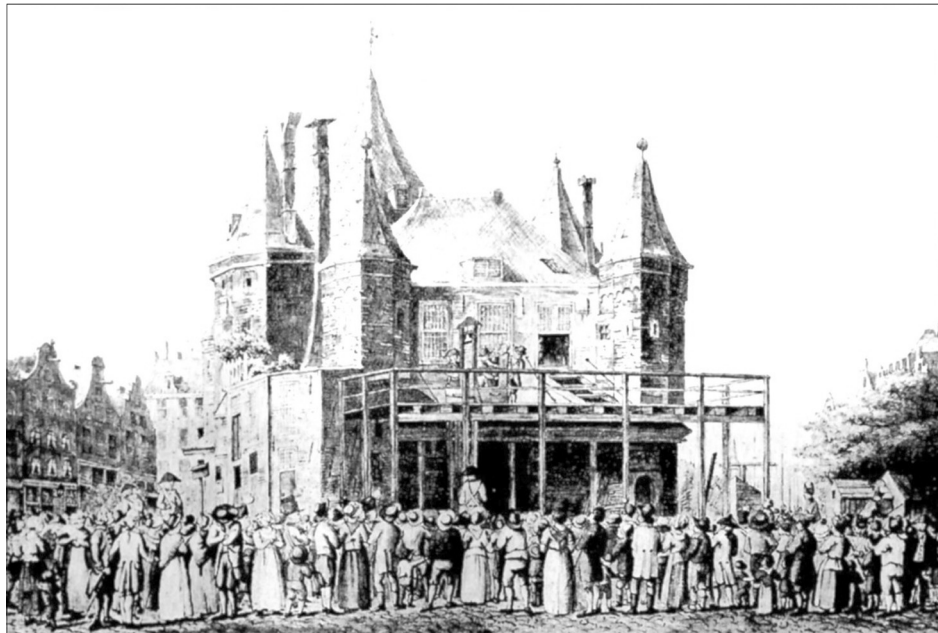
"Zo, en toen besloten jullie om onderweg maar wat te stelen?"

"Nee, edelachtbare, dat stelen van die doeken deed ik eigenlijk zonder daarbij na te denken!"

"Zo erg is het al met je gesteld," reageert de rechter. "Jullie kunnen gaan zitten."

Dan komt opnieuw de Officier van Justitie aan het woord. Hij wil de samenleving verlossen van misdadigers als deze en eist een zware bestraffing.

De rechter knikt en zegt, dat hij zich gaat beraden. Dan verdaagt hij de zitting voor een half uur en gaat hij naar de naastgelegen kamer.

Een terechtstelling bij de Waag op de Nieuwmarkt te Amsterdam.

Recente foto van de boerderij Wakkerendijk 120.

Een half uur later wordt de zitting hervat. De rechter leest het vonnis voor: "Ik veroordeel Jan Kuiper, varensgezel en koopman, en Jacobus Blom, wolkammer en wever, wegens diefstal door meer dan een persoon gepleegd in Utrecht en in Eemnes-Buiten, mede gelet op de herhaling van dit feit tot de volgende straffen: eerstgenoemde persoon tot geseling en brandmerk op de rechterschouder met de letters TP op een schavot met de strop om de hals, aan de galg vastgemaakt, en tot 10 jaar vastzetting in een rasp- of tuchthuis. De tweede persoon tot ter pronkstelling voor $\frac{1}{4}$ uur op een schavot en 6 jaar vastzetting in een rasp- of tuchthuis. Bovendien zullen beiden de gestolen goederen moeten teruggeven of vergoeden.

Dit vonnis zal worden aangeplakt in Utrecht en Eemnes.

De uitvoering van dit vonnis zal geschieden binnen 24 uur te Amsterdam.

Hiermee sluit ik deze zitting."

Vrouw Roodhart slaakt een zucht van verlichting: haar doeken zou ze in ieder geval vergoed krijgen. En die twee boeven krijgen tenminste een gepaste straf. Boontje komt om zijn loontje, moet je maar denken!

Noten

1. (1) in: J.C.F. Baron d'Aulnis de Bourouill: Geschiedenis van Eemnes, 2 delen, ca 1899, manuscript (Gemeentearchief Eemnes)
2. (2) Meer hierover in: Maandblad Oud-Utrecht, augustus 2008, blz. 106-109.

De zilveren beker

een brief van Pieter Corneliszoon Hooft,
te dateren tussen 9 september en 16 oktober 1637

WIEBE VAN IJKEN

De familie Schuijt uit Naarden heeft in de loop van de tijd en over verschillende generaties relaties gehad met Eemnes. Gijsbert Aelts Schuijt was op 16 april 1634 in het huwelijk getreden met Swaentjen Gijsberts een vrouw uit Eemnes. Gijsbert Aelts Schuijt en Swaentjen Gijsberts waren de grootouders van Gerrit Samuels de latere eigenaar van de gronden waar het buitenhuis Stadwijk in Eemnes op is gebouwd. Ze woonden in Naarden en behoorden tot de beter gesitueerden binnen de stad met relaties in de bestuurlijke kringen. Dat ook in deze kringen niet altijd alles pais en vree was, mag blijken uit het volgende relaas uit 1637 dat vastgelegd is in de briefwisselingen van Pieter Corneliszoon Hooft. In deze briefwisselingen bespreekt Hooft de zaak met Nicolaas van Kinschot advocaat-fiscaal (openbare aanklager) aan het hof van Holland.¹

Het bleek dat Swaentjen Gijsberts beschuldigd werd van het stelen van een zilveren beker die vermist was bij haar overbuurman, Timon Benjaminszoon een brouwer in Naarden. Na deze beschuldiging had Hooft opdracht gegeven aan de schout van Naarden om haar in hechtenis te nemen. Maar de schout moest onverrichter zake terugkeren omdat ze niet thuis was.

Hierna was Antonis Jans Bargh, de toenmalige burgemeester van Naarden, op bezoek geweest bij Hooft, die de zaak eerst “zeer bewimpelt voordroeg” (probeerde te verhullen) maar verklaarde haar zelf gesproken te hebben en dat ze hem verteld had dat één van haar kinderen de beker uit het huis van

P.C. Hooft.

Timon Benjaminszoon weggenomen had en aan haar gegeven had. Ze was van plan geweest om de beker terug te geven maar was verhinderd omdat ze op het punt stond om te bevallen.² Verder verklaarde ze dat ze toen maar besloten had om de beker te verkopen of te ruilen voor een snoer bloedkoralen en de eigenaar de waarde hiervan te vergoeden. Dat het hier om een wel heel onwaarschijnlijk verhaal ging, was ook Hooft wel duidelijk maar toch was hij wel zo onpartijdig dat hij de burgemeester de gelegenheid gaf om het pleit voor haar te voeren. De burgemeester betoogde dat ze tot deze daad was gekomen omdat haar man haar zo kort hield dat ze nauwelijks geld had om uit te geven. Verder was ze een tot op dat moment onbesproken vrouw met zeer eerlijke vrienden. En hij verzocht ernstig of Hooft in de zaak een schikking zou kunnen treffen. Dat was volgens Hooft niet mogelijk zonder advies van het hof en de rekenkamer. Wat in haar voordeel zou kunnen werken was dat de burgemeester informatie had gekregen dat zij uit een goede familie kwam en zeker wel over voldoende kapitaal kon beschikken. Dit doet Hooft besluiten om aan de advocaat-fiscaal Van Kinschot te verzoeken of hij de schikking aan het hof wilde voordragen en indien hiervoor een schikking kon worden getroffen of hiervan dan een akte kon worden opgemaakt met het bedrag waarvoor de zaak kon worden bijgelegd.

Van Kinschot antwoordt hierop dat hij nog niet in de gelegenheid is om de zaak voor te dragen omdat de heren Edelen allen van huis zijn wegens de verpachting van de tienden. Als dit rekest in behandeling wordt genomen, zo geeft hij verder aan, zal het naar P.C. Hooft worden doorgestuurd met het verzoek om hierover advies uit te brengen.

Als Hooft later het rekest ontvangen heeft, stuurt hij de volgende brief naar de rekenkamer van de grafelijkheid van Holland:

*Aan de Edel Mogende Heren
van de Rekenkamer van de Grafelijkheid van Holland,*

Om te voldoen aan uw bevel, dat ik heb ontvangen als bijlage bij het rekest, wil ik u in alle eerbied voorleggen dat Swaentjen Gijsberts van Eemnes, huisvrouw van Gijsbert Aeltszoon Schuijt, wonende te Naarden op 8 juni jongstleden aan de zilversmid Gerrit Hasselman in Weesp een zilveren beker met een gewicht van 220 gram te koop heeft aangeboden. Ook vroeg ze of hij het misschien wilde ruilen voor bloedkoralen. Gevraagd naar haar woonplaats zei ze dat ze uit Loosdrecht kwam. Ze bood de beker eerst te koop aan voor 30 gulden en daarna voor 34 gulden. Nadat ze het niet met de

zilver-smid eens kon worden, was ze bij hem weer weggegaan en heeft hij het gebeurde doorverteld aan een zeker persoon die meteen het vermoeden kreeg dat het hier ging om een beker die onlangs kwijtgeraakt was bij Pieter Worst. Toen het gerucht zich hier vandaan verder verspreidde, ontstond er een oploop van lieden die Swaentjen achtervolgden, waaronder een vroedvrouw genaamd: Cathalijn Cornelis die haar vroeg waar ze vandaan kwam. Daarop antwoordde ze: “*van Eemenes*” en gevraagd naar waar de beker was, ontkende ze uitdrukkelijk er een in bezit te hebben. Daarop zei Cathalijn opnieuw: “*Wel vrouwtjen wat wilt ghij ’t ontkennen? Ik geloove niet dat ghij den beker genomen hebt*”.

Vervolgens heeft de vroedvrouw in de loop van het gesprek verzocht om in het mandje van Swaentjen te mogen kijken waar een aantal rozen in lagen. Toen Swaentjen haar arm ophief, zag ze dat er een beker tussen haar rok en vertugadijn³ zat, die ze daarop te voorschijn haalde. Doch het bleek dat dit niet de beker van de eerder genoemde Gerrit Worst was, waardoor de schout van Weesp haar niet in hechtenis nam. Te meer nadat ze haar naam, de naam van haar man en haar geboorte- en woonplaats genoemd had, en ze door de schepenen voor een vrouw van goed aanzien en goede middelen gehouden werd.

De studeerkamer van P.C. Hooft op het Muiderslot.

Het Muiderslot.

Sinds dat ik vernomen had dat in Naarden een brouwer genaamd Timon Benjaminszoon, die tegenover haar woont, een zilveren beker miste, is door verschillende personen de verdenking op haar komen te rusten. Na het groot ongenoegen dat hieruit voortkwam en waardoor men haar voor de schuldige hield, heb ik de bijgesloten informatie over de zaak laten uitzoeken en de schout van Naarden opdracht gegeven om haar in verzekerde bewaring te stellen. Dat is hem niet gelukt omdat Swaentjen (zo men zei) naar Eemnes vertrokken was om een erfenis in ontvangst te nemen. Kort hierna ben ik door Antonis Janszoon Bergh, de huidige burgemeester van de stad Naarden, gevraagd om in deze zaak een schikking te treffen. Dit om redenen dat zij lang een vrouw van onbesproken gedrag is geweest en zeer eerlijke vrienden heeft. Haar schande zou hen, zoals ook haar man en kinderen, zonder dat ze daar schuld aan hebben, zeer veel verdriet doen. Daarop gaf ik aan dat ik dat zonder toestemming van U Edel Mogende Heren niet kon doen en dat zij zich zelf tot U wenden moest, of het recht afwachten. Het is nu wel zeker dat zij ten tijde van het gemelde misdrijf in verwachting was omdat zij niet lang daarna bevallen is. Maar U Edel Mogende Heren zullen het beste kunnen beoordelen of het wegnemen van de beker zonder medeweten van de eigenaar aan een zwangere vrouw te vergeven is. Voornamen-

lijk omdat zij die gehouden en te koop aangeboden heeft. Het is ook waar dat zij van plan was om de beker aan hem terug te geven of te vergoeden, maar niet voordat er door een ieder over gesproken werd. Verder heb ik nooit gehoord of ze eerder van diefstal of vergelijkbare vuiligheden beschuldigd is geweest. Ik weet ook zeker dat ze uit een goede familie afkomstig is. Wijlen haar vader is schout van Eemnes geweest.⁴ Haar oom Damian Jacobszoon, tegenwoordig en al eerder burgemeester van Eemnes is een goede bekende van mij en wordt gezien als een bescheiden en zeer eerlijk man met veel geld, bij wie, nu hij op hoge ouderdom gekomen is, deze misstap van zijn nicht zwaar aan het hart ligt en hem naar zijn graf dreigt te voeren. Zo U Edel Mogende Heren zich wilt verwaardigen haar genadig te zijn, zult u verschillende personen die hierin betrokken zijn verplichten. Van haar eigendommen wordt gezegd dat ze wel 40 duizend gulden waard zijn. En om hier bewijs van te overleggen heb ik een extract uit het register van de laatst ontvangen tweehonderdste penning toegevoegd.⁵ Hieruit blijkt voor hoeveel geld haar man werd aangeslagen. De burgemeester van Naarden maakte er bezwaar tegen om dit aan mij te overhandigen, maar het was het beste wat ik in deze situatie bedenken kon. Dit is alles wat ik van deze zaak weet. Ik bid dat de Almogende U Edel Mogende Heren in de meest gunstige omstandigheden en gelukzaligheid altijd zal blijven beschermen.

Uw Edel Mogende Heren dienstwillig onderdaan,

Van het Huis te Muiden

Noten:

1. Nicolaas van Kinschot was Advocaat-fiscaal van Holland tussen 1614 en 1638 (openbare aanklager)
2. Swaentjen Gijsberts heeft op 13-03-1637 in Naarden haar dochter Sijmentje laten dopen. Deze Sijmentje is later getrouwd met Samuel Samuels de vader van Gerrit Samuels
3. vertugadijn = kussentje, door vrouwen op de heupen gedragen om de rok te doen uitstaan
4. Gijsbert Jacobszoon wordt in 1631 als schout van Eemnes genoemd in: Financiële instellingen van de landsheer en van de staten van Utrecht en de daarop volgende gewestelijke besturen. (HUA 37-737: Uitgegeven 1 febr 1631: Gijsbert Jacobsz., schout te Eemnes, afgelost 1661)
5. De tweehonderdste penning was een belasting van een half procent die elke inwoner van Holland over zijn vermogen moest betalen

Bronnen: (zie: www.dbnl.nl)

- A.J. van der Aa, *Biographisch woordenboek der Nederlanden. Deel 10*. J.J. van Brederode, Haarlem 1862
- H.W. van Tricht e.a. (red.), *De Briefwisseling van Pieter Corneliszoon Hooft* (tweede deel) Tjeenk Willink/Noorduijn, Culemborg 1977

ZATERDAG 11 SEPTEMBER

Open Monumentendag

Nicolaaskerk (Kerkstraat)

11.00 tot 16.00 uur

Met bespelen van het orgel en rondleiding

St. Nicolaaskerk (Wakkerendijk)

11.00 tot 16.00 uur

Met bespelen van het orgel en rondleiding

Pieterskerk (Wakkerendijk)

10.00 tot 16.00 uur

Rondleiding en klokluiden door het
Eemnesser Klokkenluiders Gilde

Gemaal Eemnes en Sluis (Vaartsteeg)

11.00 tot 16.00 uur

Uitleg over werking, waterschap en geschiedenis

Oudheidkamer (Raadhuislaan)

11.00 tot 16.00 uur

Tentoonstelling W.F. Noordijk

De Open Monumentendag in Eemnes wordt mogelijk gemaakt door:

GEMEENTE EEMNES

HISTORISCHE KRING EEMNES

ADVERTEERDERS:

Restaurant Eemland,
Partycentrum 't Koetshuys
Rabobank Soest Baarn Eemnes
Notariskantoor mr. W.A. van der Sluis
De Valk Hensbergen Opticiëns
Welkoop, Groen & Doen

SPONSORS:

Aannemingsmaatschappij ZVS B.V.
Eemnes
Adrie Hoogland Vastgoed B.V. – Eemnes
J. van IJken B.V. Oude Bouwmaterialen
Vrienden van de Oudheidkamer

De Historische Kring Eemnes is een door de Belastingdienst erkende Algemeen Nut Beogende Instelling (ANBI), waardoor belastingvrije schenkingen aan de vereniging kunnen worden gedaan.

Van onze vrienden moeten we het hebben!

‘Vrienden’ vervullen stille wensen van de HKE

Voor minimaal 15 euro p.j. kunnen leden
‘vriend’ worden van de Oudheidkamer.

*Vraag inlichtingen of geef u op bij:
J. Frantsen, 035-5310442*

VRIENDEN VAN DE OUDHEIDKAMER

Inleveren kopij

Kopij

- handgeschreven of getypt in overleg met redactie,
- op floppy/CD (met afdruk) en illustratiemateriaal naar J. Smids, Graanoogst 3,

per e-mail (tekst) aan:

- hke-lay-out@xs4all.nl

Kopij voor het volgende
kwartaalboekje ontvangen wij graag
voor 15 november 2010.